

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

OPGEWEKT LEVEN

week
nederlandse
missionaris

Geloven in de ander

**Kom naar de
Inspiratiedag
2017**

**13 mei te Utrecht
Steun de Week
Nederlandse
Missionaris**

De Inspiratiedag en de WNM

*Met de Inspiratiedag blikte de WNM
vooruit op de jaarlijkse Pinkstercollecte.
Deze collecte vindt plaats in de parochies
van 27 mei t/m 4 juni 2017. De opbrengst
van de collecte wordt gebruikt om een
financiële ruggensteun te geven aan
missionarissen en missionair werkers.*

Opgewekt leven

Hoofdredacteur
Sipke Draisma

Dit bisdomblad Spreek! verschijnt aan het begin van de Veertigdagentijd. Aan het eind van deze voorbereidingstijd op Pasen wacht ons het feest van de Opstanding van de Heer. Daarom dit keer een blad vol met artikelen die verhalen over het opgewekt geloofsleven in onze kerk en in ons bisdom.

Nobelprijswinnaar Ben Feringa woont in ons diocees en vertelt over zijn passie voor de wetenschap. Hij vindt het vanzelfsprekend dat mensen de talenten inzetten die ze van God gekregen hebben. De St. Clemenskerk van Ameland is verzezen uit de as die kerk verwoestte. We lezen over de enige Verrijzeniskerk die we in ons bisdom hebben. In de bijbelrubriek kijken we naar de bijzondere rol van Maria Magdalena in het leven van Jezus. Pastor Arjen Jellema leidt ons door de liturgie van het hoogtepunt van het kerkelijk jaar: de Paaswake. En parochianen vertellen waar ze in het kerkelijk leven opgewekt van raken.

We zijn als gelovige mensen kinderen van de Verrijzenis. Ook in ons bisdom blijkt dat op vele wijzen. Alle reden dus om als opgewekte mensen in het leven te staan en dat als gelovigen uit te dragen.

Inhoud

8 Ben Feringa
De wereld is van ons allemaal

16 Maria Magdalena
Jezus' steun en toeverlaat

24 Paaswake
Door het donker naar het licht

**12 Verrijzenis yn
gewoan Frysk**

**20 Krachtige eenvoud in
Het Bildt**

26 Augustinus van Hippo
Geleerd en geliefd bisschop

**14 Clemenskerk Ameland
uit as herrezen**

22 Opinie
Waar word ik opgewekt van

**28 Archivering belangrijk
voor latere generaties**

Mevrouw **G.A. (Gea) Vinke-Rossing** (1961) is sinds 1 januari j.l. voor 0,5 fte werkzaam op het economaat van het bisdom Groningen-Leeuwarden als financieel beleidsmedewerker/projectenbegeleider. Het is haar taak om onder meer de econoom en de dienstverleners van het bisdom te ondersteunen bij fondsenwerving voor projecten. Ook ontwikkelt zij mede de kwartaalrapportages voor de bisdomorganisatie en is ze betrokken bij het voorbereiden en uitwerken van financiële richtlijnen voor parochies en Parochiële Caritas Instellingen (PCI's). Daarnaast ondersteunt mevrouw Vinke de controle op jaarrekeningen en begrotingen van parochies en PCI's. Gea Vinke woont in Gieten.

Op 7 februari overleed in Broek op Langedijk emeritus -pastoor drs. **S.I. (Sjoerd Ignatius) Minnema** op de leeftijd van 86 jaar. Zijn uitvaart was op 13 februari in Alkmaar. Sjoerd Minnema was onder meer als priester werkzaam in Bolsward, Wijtgaard en Warga.

Drs. **L.L.A. (Lucas) Foekema** (1960) is met ingang van 1 maart benoemd tot pastoraal werker in de H. Antonius van Paduaparochie die de locaties Sneek, Roodhuis, Blauwhuis en Heeg omvat. Hij werkte sinds 2011 in de H. Christoffelparochie die locaties heeft in Joure, Sint Nicolaasga, Lemmer, Balk, Bakhuizen, Sloten en Woudsend. Om de overgang voor de H. Christoffelparochie en voor pastoraal werker Foekema geleidelijk te laten verlopen wordt hij in de periode van 1 maart tot 1 juli 2017 voor twee dagen in de week vanuit de H. Antonius van Paduaparochie gedetacheerd zal bij de H. Christoffelparochie. Voordat Lucas Foekema in 2011 naar de H. Christoffelparochie kwam, was hij werkzaam in de parochie van Leeuwarden, en de parochies van Harlingen, Franeker, Sint Annaparochie en Dronryp. Lucas Foekema is gehuwd en woonachtig in Bolsward.

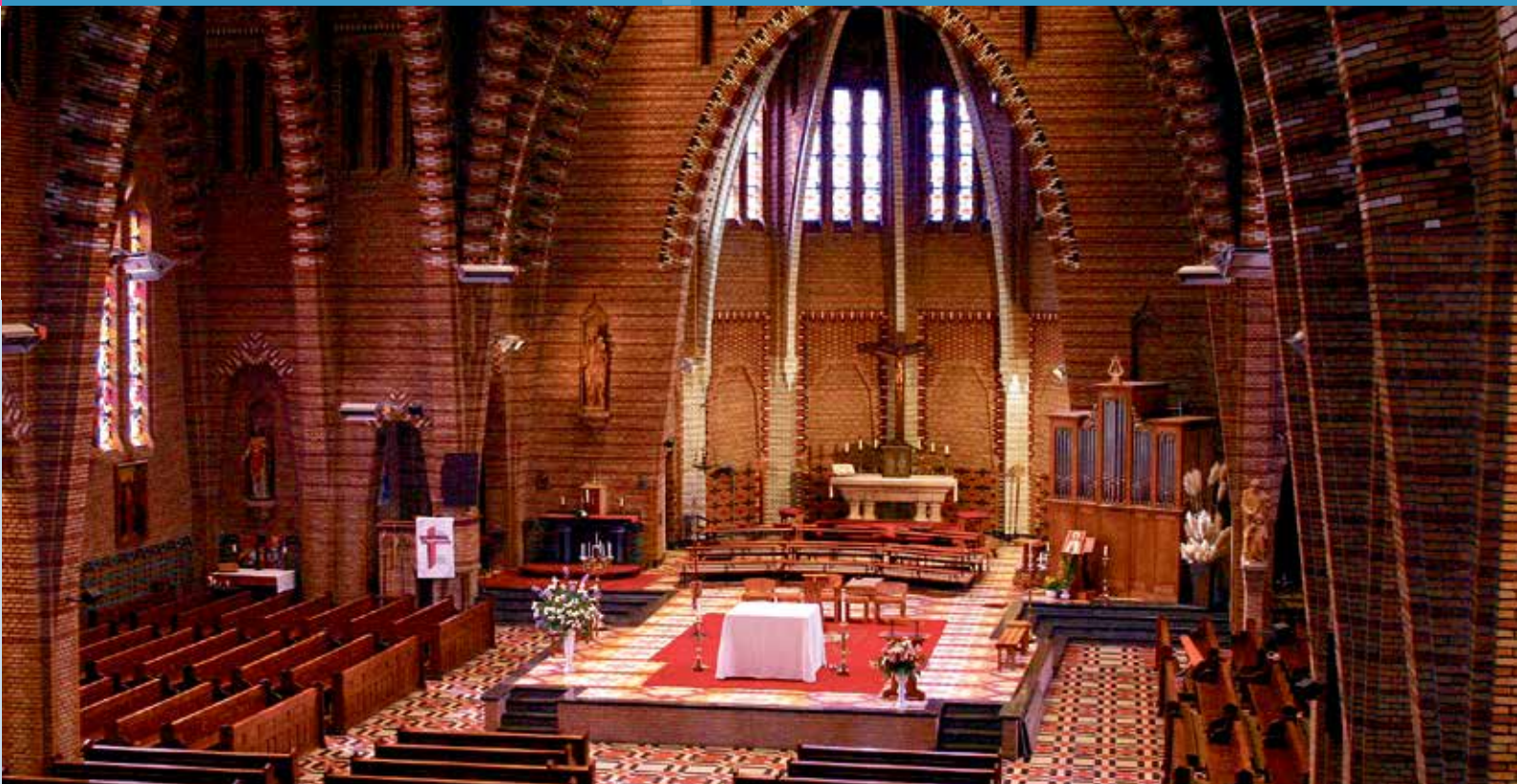
DRIE NIEUWE FUSIEPAROCHIES

Sinds 1 januari is het bisdom Groningen-Leeuwarden drie nieuwe parochies rijker. In Zuidoost Drenthe fuseerden de oude parochies van Emmercompascuum, Bargercompascuum, Klazienaveen en Zwartemeer tot de nieuwe Maria, Hertogin van Drenthe-parochie. Rond de stad Groningen fuseerden de Jozefparochie in Zuidhorn en de Nicolaasparochie in Haren met de Salvator-Mariaparochie en de Walfriedparochie in Groningen tot de nieuwe Hildegard van Bingen-parochie. In Noordoost Friesland fuseerden de parochies van Dokkum, Burgum en Schiermonnikoog tot de nieuwe Pax Christiparochie. In een later stadium zal ook de H. Clemensparochie op Ameland deel gaan uitmaken van deze parochie. De parochiekerken in de nieuwe fusieparochies houden hun oude namen.

In 2012 telde het bisdom Groningen-Leeuwarden nog 84 parochies. Met de recente parochiefusies zijn dat er nu 30. Uiteindelijk zullen er in 2018 nog 19 parochies zijn.

De parochiefusies zijn een uitvloeisel van het diocesane beleidsplan 'Kwetsbaar en Hoopvol' dat een bestuurlijke versterking van parochies beoogt. Vitalere parochies zijn beter in staat om door middel van nieuwe missionaire en diaconale activiteiten een brug te slaan tussen kerk en wereld. Tegelijkertijd moet er naast bestuurlijke schaalvergroting sprake zijn van pastorale schaalverfijning waardoor pastores meer tijd krijgen voor hun parochianen.

ST. FRANCISCUSKERK BOLSWARD VERHEVEN TOT BASILIEK

Paus Franciscus heeft de Sint Franciscuskerk te Bolsward verheven tot Basilica Minor. Daarmee onderstreept de paus de bijzondere architectuur van het gebouw, de betekenis die het heeft vanwege de bedevaart van Maria van Sevenwouden en de devotie voor de Zalige Titus Brandsma. Ook spreekt de paus zijn waardering uit voor het kerkelijk leven in en rond deze kerk.

Bisschop De Korte heeft in 2015, gesteund door de bisschoppenconferentie, de aanvraag voor deze titel gedaan. Daarbij hoorde een uitgebreid onderzoek naar zowel het gebouw zelf als de geloofsgemeenschap die in dit Godshuis zijn thuis heeft. Er werd gekeken naar de kwaliteit en de omvang van de liturgie maar ook naar die van de catechese en de diaconie. Pastores, parochiebesturen, de locatieraad en de Parochiële Caritas Instelling hebben in Bolsward samen met vele parochianen door de jaren heen gezorgd voor een uitgebreid kerkelijk leven met maatschappelijke relevantie. De laatste jaren is daarbij een accent gelegd op de armoedebestrijding.

Aan de titel Basilica Minor zijn een aantal bijzondere rechten en plichten verbonden. De kerk mag nu het

pauselijk insigne, de twee sleutels, gebruiken. Vaak krijgt een basiliek ook een eigen wapen en worden er een conopeum en tintinnabulum in de kerk geplaatst: een draagbare baldakijn en een bel die beide duiden op de bijzondere band met de paus.

De geloofsgemeenschap zal voortaan een aantal extra feestdagen vieren, waaronder de verjaardag van de verkiezing van de paus. Tevens zal men zich moeten blijven inspannen om het kerkelijk leven vitaal en betekenisvol te houden. Vruut de meeste basilieken in de wereld hebben de titel Basilica Minor. Basilica Maior zijn alleen de vier grote basilieken te Rome, zoals de Sint Pieter en de Maria Maggiore en twee kerken te Assisi. Het bisdom Groningen-Leeuwarden kende tot nu toe geen Basilica Minor.

De Sint Franciscuskerk zal de titel basiliek gaan voeren vanaf de proclamatieviering. Tijdens deze plechtige eucharistieviering wordt de pauselijke bul voorgelezen en zullen de onderscheidingstekens hun plaats in de kerk krijgen. De datum voor deze viering is nog niet vastgesteld.

IN HET KORT

SINT MARTINUSKERK MAKKUM VERKOCHT

De Rooms-Katholieke H. Martinuskerk te Makkum is vrijdag 20 januari jongstleden verkocht aan de Algemene Kerk. Tijdens de viering op zondag 22 januari werd dit bekendgemaakt. Alle parochianen die bij deze kerk horen kregen er bovendien een brief over thuisgestuurd. De verkoop is onder voorbehoud van de goedkeuring door de diocesaan administrator.

De laatste viering door de parochie zal op 2 april zijn, daarna wordt het gebouw overgedragen. Men zoekt nog naar een ander onderkomen voor de geloofsgemeenschap van de Heilige Martinuslocatie.

De verkoop van kerk en pastorie is onderdeel van het in 2015 vastgestelde plan 'Geloven in morgen'. Daarin is verwoord hoe men zich verder wil ontwikkelen als kerkgemeenschap die de mensen zoekt waar ze zijn. De diaconie krijgt daarbij een groot accent. De locatie waar de geloofsgemeenschap van Makkum zich gaat vestigen zal het karakter krijgen van een huiskerk. De Algemene Kerk neemt het huidige kerkgebouw samen met de pastorie over.

De Zalige Titus Brandsmaparochie bestaat sinds 2014 en werd gevormd door een fusie van de parochies te Bolsward, Makkum, Witmarsum en Workum.

FUSIEPAROCHIE N.O. FRIESLAND HEET PAX CHRISTI

De nieuwe fusieparochie in Noordoost Friesland, die bestaat uit de voormalige parochies van Burgum (H. Martinus), Dokkum (HH. Martinus en Bonifatius en Gezellen) en Schiermonnikoog (St. Egbert) gaat de Pax Christi-parochie heten.

Daarmee wordt het advies van de Adviescommissie Namen Nieuwe Parochies door het bisdom overgenomen. Aanvullend op de motivatie uit de voordracht merkt de Adviescommissie op dat Pax Christi verwijst naar 'vrede in de christelijke traditie: vrede die de aardse vrede overstijgt; een hemelse vrede'.

De voorgenomen fusie met Ameland, die later zal plaatsvinden, kan voor de nieuwe bisschop van Groningen-Leeuwarden aanleiding zijn om een nieuw besluit te nemen over de naamgeving.

De namen van de drie (voormalige) parochies/vicarie kunnen, zoals gebruikelijk is, als naam van de locatie/plaatselijke geloofsgemeenschap in gebruik blijven.

IN HET KORT

STILLE OMGANG 18-19 MAART

Ook dit jaar gaan pelgrims uit het bisdom Groningen Leeuwarden in de nacht van 18 op 19 maart gezamenlijk naar Amsterdam om de Stille Omgang te lopen. De Groningse pelgrims komen met een bus naar Heerenveen waar rond 19.00 uur, tezamen met de Friese pelgrims, een bijeenkomst met gebed en zang wordt gehouden. Vanuit Heerenveen vertrekken de pelgrims in bussen om 20.15 uur naar Amsterdam. In Joure en Nagele wordt gestopt om de pelgrims van de Noordoostpolder mee te nemen. Tegen 22.00 uur arriveren we in Amsterdam. In de Krijtberg aan de Prinsengracht vieren we om 22.15 uur de H. Mis.

Daarna lopen we de Stille Omgang. Rond 01.00 uur gaan we weer met de bus terug naar de Noordoostpolder, Friesland en Groningen.

De kosten van de pelgrimstocht bedragen 22 euro incl. koffie/ thee in Heerenveen. De kosten voor de pelgrims uit de Noordoostpolder bedragen 17 euro. U kunt zelf voor onderweg in de bus etenswaren meenemen.

U kunt zich opgeven via telefoonnummers 0513-653803, 0514-581602 en 050- 3134872 of via de email: stilleomgang@phjanssen.nl of a.lukassen10@kpnplanet.nl

ONTMOETINGS DAG PARTNERVERLIES 28 MAART

De eerstvolgende bijeenkomst van de diocesane werkgroep partnerverlies is in de regio Noordoost Friesland op dinsdag 28 maart 2017 van 10.00 tot ongeveer 15.30 uur in het parochiehuys van Wolvega, Lycklamaweg 12, 8471 JX WOLVEGA.

Pastor Bernard Buit zal een inleiding houden over verliesverwerking. Hij zal ook stilstaan bij de plaats, die God daarbij inneemt. De dag zal worden besloten met een korte viering. Voor koffie/thee en een lunch wordt gezorgd. Er wordt van u een bijdrage in de kosten gevraagd

van € 12,00. Als u het prettig vindt, kunt u iemand uit uw omgeving meenemen.

U kunt zich tot 21 maart 2017 opgeven bij de afdeling Pastorale Dienstverlening van het bisdom Groningen-Leeuwarden, Ubbo Emmiussingel 79, 9711 BG Groningen, tel. 050-4065888. Email: l.winter@bisdomgl.nl

Na opgave ontvangt u rond 22 maart 2017 een programma, een routebeschrijving en verdere informatie over de ontmoetingsdag.

‘DE WERELD IS VAN ONS ALLEMAAL’

spreek!

Tekst: Piet van der Schoof

Prof. dr. Ben Feringa doceert organische chemie in Groningen en geldt als een internationaal expert op het gebied van de nanotechnologie. Hij ontving talloze prijzen, zoals de Spinozapremie, de hoogste wetenschappelijke onderscheiding in ons land. Hij is vicepresident van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Op 10 december 2016 kregen hij en twee van zijn collega's de Nobelprijs voor de Scheikunde. Ben Feringa is getrouwd, heeft drie studerende dochters en woont in Paterswolde.

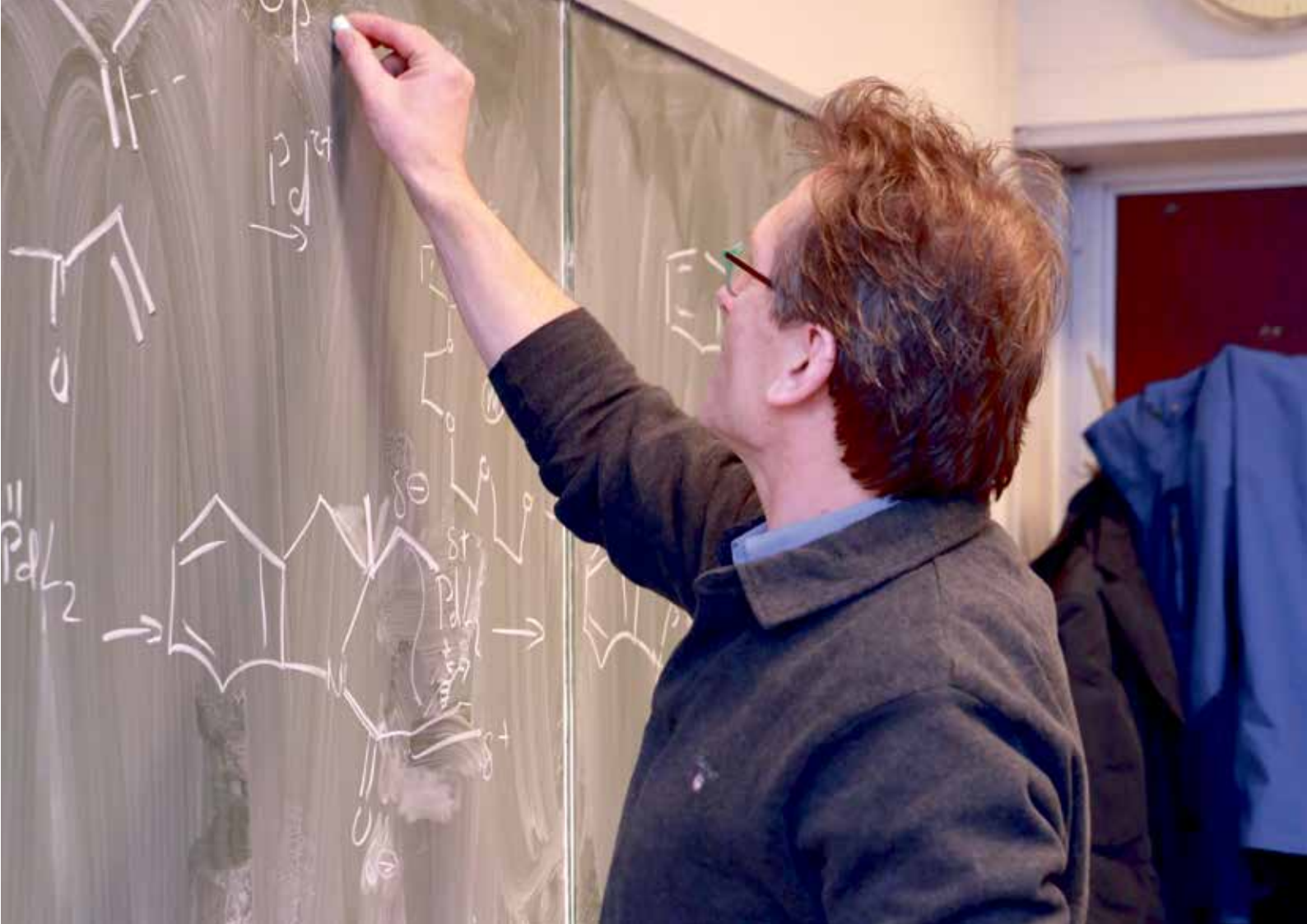
Ben Feringa is de tweede uit een gezin van tien kinderen. De familie bewoonde een boerderij in Barger-Compascuum, een dorp in het grote Boertanger moeras dat zich tot diep in Duitsland uitstrekte. Zijn voorouders waren Siedler, Duitse families die in de negentiende eeuw naar de Nederlandse grensstreek trokken. Zij ontvluchtten de armoede en wilden bovendien niet

dat hun zonen dienst namen in het Pruisische leger. De meeste van die pioniers waren katholiek, waardoor er in Zuidoost Drenthe een katholieke enclave ontstond.

Reageerbuisjes

Als jongen hielp hij zijn vader dikwijls met het werk op het bedrijf. ‘Tijdens die werkzaamheden konden wij

over allerlei onderwerpen praten,’ zo licht hij toe. ‘Bij ons thuis werd veel gediscussieerd en er waren veel boeken voorhanden’. Op het Katholiek Drents College in Emmen was het de leraar Op de Weegh die bij hem liefde de voor scheikunde opwekte. Daardoor was hij al vroeg met reageerbuisjes in de weer. ‘Ik wens dan ook ieder kind tenminste één goede leraar in zijn leven toe’,

benadrukt hij. 'Ik raakte geboeid door de wijze waarop de dingen in de natuur in elkaar steken.' Zoals vele Drentse jongeren trok hij vervolgens naar Groningen en ging aan de Rijksuniversiteit scheikunde studeren. Daar genoot hij nog enkele jaren van het studentenprotest dat toen overal gangbaar was, maar waaraan hij overigens niet actief deelnam.

Creativiteit

In het derde studiejaar was het dan zover dat hij zelfstandig scheikundeonderzoek mocht gaan doen en hij een echt nieuw molecuul maakte. Dat betekende een enorme stimulans voor hem. 'Scheikunde is niet alleen heel interessant, maar ook erg mooi. Al die kleuren, vormen en kristallen, er gaat een wereld voor je open. Het vinden van een mooie nieuwe formule is dan ook te vergelijken met het componeren van

een fraai muziekstuk. Het is een vorm van kunst, waar dus veel creativiteit bij komt kijken. Dat is nu mijn wetenschappelijk leven: moleculen bouwen.'

Zijn voorganger was prof. dr. Hans Wijnberg. Vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vluchtte hij met zijn broer Louis naar de Verenigde Staten om aan de Jodenvervolgung te kunnen ontkomen. Vervolgens was hij actief betrokken bij de bevrijding van Europa. In 1960 werd Wijnberg benoemd tot hoogleraar in de organische chemie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Al gauw kwamen de beste wetenschappers langs in Groningen, want iedereen kende Hans Wijnberg. Hij wist zijn vak tot grote bloei te brengen en professor Feringa beschouwt hem dan ook als zijn geestelijke vader. Drie jaar geleden is hij overleden.

Nanomotortje

Na zijn promotie gaat Feringa op een laboratorium van Shell in Engeland aan de slag en keert na enkele jaren terug naar de Groningse universiteit. Daar verricht hij onderzoek op nanoniveau: de onzichtbare wereld van moleculen en atomen. Nanotechnologie behoort tot een werkelijkheid die veel te klein is om met het blote oog of een gewone microscoop waar te nemen. Een nanometer is een miljardste van een meter groot. In 1999 weet hij samen met zijn team een moleculaire motor te ontwikkelen die door licht wordt aangedreven; een unicum in de wereld. In 2011 slaagt hij er bovendien in om vier van deze motoren aan een chassis te koppelen. Daardoor creëert hij een moleculair voertuig dat zich op gecontroleerde wijze kan voortbewegen. Deze prestatie geldt als een van de hoogtepunten van de moderne scheikunde. Ben

‘Wetenschap bedrijven is niets minder dan een passie’

spreek!

Feringa legt uit dat de natuur bij deze ontdekkingen als lichtend voorbeeld fungeert. ‘Ons lichaam is toegerust met heel veel nanomotortjes die essentieel zijn voor het kunnen bewegen, energie opnemen en kijken bijvoorbeeld. Het is dan ook een enorme uitdaging om deze techniek na te bootsen, en dat is gelukt. Natuurlijk gaat het om iets dat totaal anders is, want het materiaal waarmee wij een nanomotortje bouwen, bestaat uit kunststof. Zo is een duif geen Boeing, maar vliegtuigontwerpers hebben zich wel succesvol door vogels laten inspireren.’

Medicijnen

Natuurlijk wordt de vraag gesteld wat voor nut zo’n uitvinding heeft. Wat kun je ermee? ‘Het gaat om fundamenteel onderzoek waarvan de toepassing nog niet helemaal duidelijk is. Wat het doorgronden van de natuur aangaat wandelen wij mensen nog gedeeltelijk in het duister. Bij het onderzoek gaat het erom om de grenzen van ons weten en kunnen een stukje op te schuiven. Bij de toepassing van deze wetenschap kun je bij voorbeeld denken aan precisetherapie, zoals het toedienen van medicijnen. Het zou prachtig zijn als in de toekomst met behulp van zo’n motortje medicijnen in de bloedbaan worden gebracht en naar de plek in het lichaam gedirigeerd waar ze nodig zijn. Het kan nog enkele tientallen jaren duren voordat het zover is. Daarbij maak ik een vergelijking met de smartphone. Tien jaar geleden had niemand zo’n apparaatje, terwijl ze op het ogenblik

niet meer weg te denken zijn. Toch was het benodigde materiaal al in de vijftiger jaren van de vorige eeuw ontwikkeld. Zo kan het met de resultaten van fundamenteel onderzoek gaan.’

Passie

‘Wetenschap bedrijven is niets minder dan een passie, een manier van leven. Op zoek gaan naar nieuwe materialen en nieuwe dingen maken die nooit eerder bestonden. Daarbij hebben we een aantal bouwstenen gekregen waarmee we ongelimiteerd aan de slag kunnen. Moleculen en atomen vormen ons uitgangsmateriaal. Wat de toepassing van wetenschap aangaat kunnen wij ethische vragen niet uit de weg gaan. Willen we bij voorbeeld gentherapie mogelijk maken; een patiënt gezonde genen toedienen? Of besluiten we om in een vroeg stadium ziekteverwekkende genetische eigenschappen uit de foetus halen? Die ontwikkelingen zijn nu al in volle gang. Wij zullen als samenleving moeten aangeven welke richting wij op willen.’

Schepping

‘Een van onze belangrijkste taken is het opleiden van jonge mensen, zodat zij de nodige kennis beschikken om de samenleving over een jaar of dertig te kunnen runnen’. Hij is er dankbaar voor dat hij met de meest getalenteerde jongens en meisjes mag werken. ‘Daarbij is het ook nodig dat wij hen confronteren met de grenzen van ons kunnen’, zo benadrukt hij. Feringa is gelovig. Hij vindt het

vanzelfsprekend dat mensen de talenten gebruiken die ze van God gekregen hebben. Die houden immers een opdracht in. Onvermijdelijk komen wij ook over zijn visie op evolutie en schepping te spreken. Hoe is de schepping tot stand gekomen? Natuurlijk is hij overtuigd van een evolutionaire ontwikkeling; daar werkt hij zelf immers volop aan mee. Maar bij de vraag naar de oorsprong van het leven moeten wij het antwoord schuldig blijven. Hij heeft er geen idee van hoe het leven begonnen is. Hij koestert een grote bewondering voor de natuur en de medemens en dat ontzag neemt eigenlijk alleen maar toe.

Hij deelt zijn kennis graag met anderen en geeft lezingen over de hele wereld. Nu hij de Nobelprijs gekregen heeft, wordt er veel vaker een beroep op hem gedaan, maar omdat het dagelijkse werk ook doorgaat, moet hij helaas dikwijls nee zeggen. Toch is het uitwisselen van kennis wereldwijd van ongelooflijk groot belang. ‘Wetenschap moet dan ook niet door grenzen of muren gehinderd worden. Studenten uit de hele wereld komen hier naar toe om te studeren. Het is hier op de universiteit een ware multiculturele gemeenschap. Wij moeten de handen ineen slaan en samen bouwen aan onze toekomst. De wereld is immers van ons allemaal. Overal maken mensen iets prachtigs dat een bijdrage aan de hele wereld kan inhouden. Ook de kerken hebben hier een taak en moeten een open houding aannemen ten opzichte van de wereld.’

VERRIJZENIS YN GEWOAN FRYSK

Het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG) verspreidt tijdens The Passion op 13 april in Leeuwarden een tweetalig boekje met het lijdensverhaal uit Matteüs: in 'gewoon Nederlands' en 'gewoon Fries'. Leerlingen uit HAVO/VWO-3 van het Liudger College in Burgum hebben de vertaling gemaakt onder zorgvuldige supervisie van docenten en diverse externe deskundigen.

Bibel yn gewoan Frysk is een initiatief van het NBG en drukkerij/uitgeverij Royal Jongbloed – geworteld en gevestigd in Friesland - in samenwerking met de Yntertsjerklike Kommisje foar de Fryske Earetsjinst. Hieronder vindt u links de tekst van Matteus 28,62-29,10 in 'gewoon Frysk' en rechts dezelfde tekst uit de Bijbel in Gewone taal in het Nederlands.

De oare deis wie it sabbat. In groep prysters en fariseeërs gong nei Pilatus ta. Se seinen: 'Hear, wy woenen jo wat freegje. Dy Jezus, dy't de lju allegear op 'e doele brocht, dy hat in kear sein: 'Trije dagen nei myn dea kom ik wer werom.' Wolle jo dêrom trije dagen lang wacht hâlde litte by it grêf? Oars dan komme syn learlingen om it lichem yn it geheim út it grêf wei te heljen. En dan sizze se tsjin it folk: 'Jezus is út 'e dea weromkaam!' En dan bringe se de lju noch slimmer op 'e doele as dat Jezus al die. Pilatus antwurde: 'Jim krije in pear soldaten om wacht te hâlden by it grêf. Regelje it fierder sels mar.' De prysters en de fariseeërs gongen nei it grêf ta. Se soargen, dat net ien it grêf samar iepenmeitsje koe. En se joegen de soldaten opdracht om foar it grêf stean te bliuwen.

De sabbat wie foarby. De oare deis soenen Marije út Magdala en de oare Marije by it grêf sjen. It wie noch ier en betiid, de sinne kaam krekt op. Ynienen begûn alles te skodzjen. Der

wie in ingel fan 'e Hear út 'e himel wei kaam. Dy hie de stien foar it grêf wei rôle en siet op 'e stien. Hy skittere as de wjerljocht, en syn klean wienen sniewyt. De soldaten dy't wacht hâlde moasten by it grêf, wienen poerbenaud wurden en foar dea oer de grûn fallen. Dy ingel sei tsjin 'e froulju: 'Jimme hoege net bang te wêzen. Ik wit wol dat jim om Jezus sykje, dy't stoarn is oan it krús. Mar dy is hjir net. Want hy is út 'e dea weromroppen, sa't er al sein hie. Kom mar. Sjoch, hjir hat er lein. Gean no gau nei de learlingen ta en fertel harren dat Jezus út 'e dea weromroppen is. Fertel har ek dat Jezus nei Galilea ta sil. En dat se him dêr sjen sille. Dat moast ik tsjin jim sizze.'

De froulju gongen gau by it grêf wei. Se wienen kjel wurden, mar se wienen ek o sa bliid. Se woenen de learlingen sa gau mooglik fertelle wat der bard wie. Doe kaam Jezus harren yn 'e mjitte, en hy begroete harren. De froulju rûnen op him ôf. Se gongen

foar him op 'e knibbels en krigen him by de fuotten beet. Jezus sei: 'Jim hoege net bang te wêzen. Jim moatte myn freonen fertelle dat se nei Galilea ta moatte. Dêr sille se my sjen.'

De volgende dag was het sabbat. Een groep priesters en farizeeën ging naar Pilatus toe. Ze zeiden: 'Heer, we willen u iets vragen. Toen die bedrieger Jezus nog leefde, heeft hij gezegd: 'Drie dagen na mijn dood zal ik opstaan uit de dood.' Wilt u daarom opdracht geven om het graf drie dagen lang te bewaken? Anders komen zijn

leerlingen het lichaam stelen en dan zeggen ze tegen het volk: 'Jezus is opgestaan uit de dood!' En daarmee zullen ze het volk nog erger bedriegen dan Jezus al deed.' Pilatus antwoordde: 'Jullie krijgen soldaten mee om het graf te bewaken. Doe verder zelf wat jullie nodig vinden.' De priesters en de farizeeën gingen naar het graf. Ze zorgden ervoor dat niemand het graf zomaar kon openmaken. En ze gaven de soldaten opdracht om voor het graf te blijven staan.

ze dood waren. De engel zei tegen de vrouwen: 'Jullie hoeven niet bang te zijn. Ik weet dat jullie op zoek zijn naar Jezus, die aan het kruis gestorven is. Maar hij is hier niet. Want hij is opgestaan uit de dood, zoals hij gezegd heeft. Kom maar kijken, hier heeft hij gelegen. Ga nu snel naar de leerlingen en zeg hun dat Jezus uit de dood is opgestaan. Vertel hun ook dat Jezus naar Galilea gaat. En dat ze hem daar zullen zien. Dat is wat ik tegen jullie moest zeggen.'

De sabbat was voorbij. De volgende dag gingen Maria uit Magdala en de andere Maria bij het graf kijken. Het was nog vroeg, de zon kwam net op. Opeens was er een grote aardbeving. Er kwam een engel van de Heer uit de hemel naar beneden. Hij rolde de steen van het graf weg en ging erop zitten. Hij leek op het stralende licht van de bliksem. En zijn kleren waren zo wit als sneeuw. De soldaten die het graf moesten bewaken, beefden van angst en vielen op de grond. Het leek alsof

Snel gingen de vrouwen weg bij het graf. Ze waren geschrokken, maar ook ontzettend blij. Ze wilden zo snel mogelijk aan de leerlingen gaan vertellen wat er gebeurd was. Op dat moment kwam Jezus hun tegemoet, en hij groette hen. De vrouwen liepen op hem af. Ze knielden voor hem en pakten zijn voeten vast. Jezus zei: 'Jullie hoeven niet bang te zijn. Ga aan mijn vrienden vertellen dat ze naar Galilea moeten gaan. Daar zullen ze mij zien.'

ST. CLEMENSKERK AMELAND UIT DE AS HERREZEN

Precies vier jaar geleden werd Ameland opgeschrikt door een vuurzee: de ST. Clemenskerk stond in lichterlaaie. Na het blussen werd de schade opgenomen: alleen de muren stonden nog overeind, van de rest was niet veel meer over. Maar nu staat de kerk er weer in volle glorie.

Tekst en foto's: Marlies Bosch

Anne de Jong, lid van het parochiebestuur en boer op Ameland: 'In een tijd waar overal kerkgebouwen worden gesloten, is het natuurlijk bijzonder dat er een wordt herbouwd. We zijn de afgelopen jaren bezig geweest om te kijken naar welke betekenis de kerk voor ons had als gebouw. Daarbij betrokken we ook in beeltenissen zoals bijvoorbeeld de ramen van Willibrordus en Clemens. We besloten dat er ook ramen in moesten komen van recente heiligen: Moeder Theresa en paus Johannes Paulus II. Zij werden ook gedragen door een diep geloof in jaren van duisternis. Ze waren een voorbeeld, hadden een charismatische uitstraling, ook voor jongeren.'

Onsamenhangend

De Jong: 'De oude kerk was enigszins onsamenhangend door verschillende bouwstijlen en dat is nu tot een eenheid gebracht. Je ziet in de muren alle kleuren die je op Ameland tegenkomt. Van het grijs van het wad naar het geel van het strand, blauw van de zee en tenslotte het diepe blauw van de hemel. Overal is over nagedacht door de bouwcommissie. Qua stijl en thema is het interieur een geheel geworden. Ook de ramen passen bij Ameland: er is een beeltenis van Christoffel (voor de reizigers en het water), van de doorgang door de Rode Zee en de Ark van Noah. Het is gelukt om voor bijna ieder raam een sponsor te vinden, zo heeft een familie van zesentwintig leden het raam van Titus Brandsma gesponsord.'

Voordeel van de brand

Anne de Jong: 'Tja, allereerst was het fantastisch te zien hoe mensen zich bij ons betrokken voelen, niet alleen parochianen maar ook (veel Duitse) vakantiegangers. Van het bisdom Munster ontvingen we een grote gift. Een Duitse pastoor gaf ons het bedrag dat hij bij zijn afscheid kreeg. Die verbondenheid, ook met de pers, was bijzonder. We hebben nu een spiksplinternieuwe kerk die van alle gemakken is voorzien en voldoet aan de eisen van deze tijd. De grootste verbetering is de isolatie maar ook dat het gebouw geschikt is voor multifunctioneel gebruik. De zijkapellen zijn afsluitbaar. De Mariakapel is nog niet klaar. In de oplopende golven in de ramen bevinden zich typische Mariabloemen: madeliefje, goudsbloemen en witte lelies. Op het hoogtepunt van de golf wordt Maria opgetild. In die bloemen zijn betekenissen als zien als goedertierenheid, onvergankelijkheid, eeuwige liefde maar ook droefheid, bezorgdheid en rijkdom en onschuld opgesloten. In de kunstmaand

november hadden we zeker 6000 bezoekers per maand.'

'Ook is het vermelden waard dat de uit bronzen kunstwerken bestaande kruisweg door een kunstenaar prachtig gerestaureerd is, inclusief het beeld van de verrijzenis. 'Dat was voor ons heel belangrijk omdat we als kerkgebouw toch als een Phoenix uit de as herrezen zijn. Daarom vliegt die vogel ook in de triomfboog van het priesterkoor.'

'Verkijk je niet op de doopschelp voorin de kerk op de vloer, dat is gezichtsbedrog, de echte doopvont staat in wat ooit de biechtstoel was. Het altaar komt uit de gesloten H. Wirokerk uit Oosterwierum in Friesland, net zoals het doopvont. Het grote voordeel na al het verdriet was dat we tijd hadden om na te denken over wat we met onze kerk wilden. Daar is veel tijd aan besteed. Maar nu kunnen we dan ook trots zeggen: de Clemenskerk is uit de as herrezen en dat is een wonder op zichzelf.'

MARIA VAN MAGDALA

Tekst: Piet van der Schoof

spreek!

Maria Magdalena is Jezus' steun en toeverlaat die met hem optrekt, tot aan de kruisiging toe. Zij is dan ook de eerste die de Heer na zijn verrijzenis ontmoet. Verschillende vrouwen, onder wie Maria Magdalena, Johanna en Susanna maken deel uit van de groep leerlingen die Jezus op zijn missiereizen vergezellen. Het gaat om welgestelde vrouwen die de missie ook met hun geld ondersteunen.

Van hen is Maria Magdalena de belangrijkste en zij wordt dan ook bijna altijd als eerste genoemd. Dat vrouwen hun familie achterlaten en meetrokken met hun leraar, wordt nergens anders vermeld. Rabbinen hebben alleen mannelijke leerlingen die met hen op pad gaan en het liefst in een mooie tuin aan hun voeten zitten om te leren. De samenstelling van Jezus' groep volgelingen is dus heel ongebruikelijk, maar roept toch geen kritiek op.

Exorcisme

Maria Magdalena is afkomstig uit Magdala, een stadje op de westoever van het Meer van Tiberias. Zij is waarschijnlijk ongehuwd, want haar achternaam verwijst naar haar woonplaats en niet naar haar vader of een echtgenoot. Jezus heeft haar van zeven duivels bevrijd. Ten onrechte is hieruit opgemaakt dat zij een zondig mens zou zijn. Het gaat om een psychische aandoening die in die tijd vaak voorkomt, omdat velen ervan overtuigd zijn dat boze geesten achter

allerlei ziektes zitten. Jezus staat erom bekend dat Hij dikwijls wonderen verricht en duivels uitdrijft. Zijn tijdgenoten begrijpen echter niet altijd waar Hij mee bezig is en verwijten hem met Beëlzebub, een duivel samen te werken. Jezus verwerpt die kritiek en stelt daar tegenover dat door het uitdrijven van geesten Gods rijk al is aangebroken. Sporen van deze verwijten zijn ook terug te vinden in de Talmud. Dit oude Joodse geschrift vermeldt dat Jezus ter dood is veroordeeld omdat hij er magische

praktijken op nahield en Israël op een dwaalspoor bracht.

Drie dagen

Maria Magdalena volgt Jezus bij zijn reis van Galilea naar Jeruzalem. Daar ziet zij vanaf een afstand hoe de Romeinen hem kruisigen. Ook is zij getuige van de graflegging van Jezus. Op de eerste dag van de week gaat zij naar de plek waar Hij begraven is. Het is namelijk gebruikelijk om gedurende drie dagen na het overlijden het graf te inspecteren. Nabestaanden willen er zeker van zijn dat het niet om schijndood gaat. Volgens de Joodse opvatting bestaat er nog drie dagen een nauwe band tussen ziel en lichaam. Daarna geven nabestaanden de hoop definitief op want als het aan God ligt, duurt een grote beproeving niet langer dan drie dagen.

Nier serieus genomen

Maria ziet dat de steen voor het graf is weggenomen. Omdat het lichaam van

Jezus is er niet meer is, waarschuwt ze Petrus en de meest geliefde leerling. Als zij voor het graf staat te huilen, ziet zij plotseling haar Meester die haar aanspreekt en vraagt waarom ze zo bedroefd is. Hij zegt tegen haar dat Hij naar zijn hemelse Vader zal gaan en geeft haar opdracht om de leerlingen hiervan op de hoogte te stellen. Dat doet Maria, maar met uitzondering van Petrus nemen de apostelen haar verklaring niet serieus. Het is immers ongebruikelijk dat een vrouw een belangrijke officiële getuigenis aflegt en zeker niet als zij ook nog een ernstige psychische ziekte achter de rug heeft.

Ongekende eer

Jezus trad bij zijn prediking graag op een verrassende en non-conformistische manier op en houdt ook na zijn verrijzenis weinig rekening met wat de samenleving verwacht. Hij geeft er de voorkeur aan dat juist Maria Magdalena een belangrijke taak

vervult bij de geloofsverkondiging. De Heer heeft geleden onder Pontius Pilatus; Hij is gekruisigd, gestorven en begraven. Daar is het echter niet bij gebleven. Maria Magdalena kan ervan getuigen dat zijn hemelse Vader hem opgewekt heeft uit de dood. Zij is Jezus altijd trouw gebleven en bleef bij hem, wat er ook gebeurde. Aan haar is dan ook een ongeken- de eer te beurt gevallen.

PASEN

Het licht verdrijft de duisternis
omdat de Heer verrezen is, alleluja,
Hij is het eeuwig levend woord
en Hij verlicht alwie Hem hoort

De waarheid leeft en sterft niet meer
voorgoed verrezen is de Heer
Wie zich aan Hem heeft toegewijd
Hij leeft door Hem in eeuwigheid

O Heer, met Pasen opgestaan
leer ons de weg, door U gegaan
en toon ons in het eeuwig licht
de luister van uw aangezicht

KRACHTIGE EENVOUD IN HET BILDT

Tekst: Ilona Lesscher

spreek!

Ingeklemd tussen nieuwbouw en de skeelerbaan ligt in St. Annaparochie de Verrijzeniskerk. Naast een niet veel voorkomende naam, heeft de kerk een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Zonder navigatiesysteem blijkt het even lastig om de kerk te vinden. Geen toren met een spits of ander opmerkelijk herkenningspunt waardoor je het gebouw op afstand gemakkelijk herkent.

Officieel startte de bouw van het zakelijke, multifunctionele gebouw op 30 augustus 1958. 'Manibus iunctis' staat er op de eerste steen. Dat staat voor 'met de handen ineengeslagen' verwijzend naar de vereende krachten waarmee de katholieke inwoners van Het Bildt met hulp van zo'n tweehonderd jongeren van de Sint Jozefstam een kerk bouwden. De feestelijke inwijding was driekwart jaar later, op 5 april 1959 door monseigneur Nierman.

Een cadeau

De geschiedenis van de katholieke bewoners van Het Bildt, zoals de gemeente in het noorden van Friesland heet, gaat terug naar de tijd rond 1500. Albrecht van Saksen, toen beschermheer van Friesland, kreeg toen van de Duitse keizer Maximiliaan I Het Bildt cadeau. Na de overdracht in 1505 sloot zijn zoon George een overeenkomst met vier heren uit Zuid-Holland die de kwelders moesten indijken.

Die inpolderingen zorgden voor een toestroom van mensen uit de omgeving van Dordrecht. Die stichtten vervolgens de dorpen St. Jacobiparochie, St. Annaparochie en Vrouwenparochie, vertelt Bernhard Wewerinke van de Verrijzeniskerk. In de tijd van de Reformatie wordt Het Bildt overwegend protestants. De Minderbroeders Franciscanen, die zich in 1933 in Drachten vestigden om de 'ontkerkelijking' te bestrijden, brengen daarin vanaf 1940 verandering. In dat jaar streken een aantal Franciscanen

neer in St. Jacobiparochie in een woonhuis, waar de voorkamer dienstdoet als kapel.

Kenmerkend is de maatschappelijke betrokkenheid van de broeders. 'Op Het Bildt was in die tijd veel werkeloosheid en armoede, met alle problemen die daarbij horen', vertelt Wewerinke. In 1943 trekken de broeders daarom gezinsverzorgsters aan, die vanuit St. Jacobiparochie de streek in trokken. In latere jaren kregen die gezinsverzorgsters versterking van de Zusters van de Liefde van Schijndel. In de loop der jaren woonden en werkten in totaal zeventien van deze zusters op Het Bildt. De laatste zusters gingen pas in 2000 terug naar het Moederhuis in Schijndel.

Uit de voegen

In de jaren vijftig groeit de Rooms-katholieke gemeenschap in St. Jacobiparochie uit zijn voegen. Dat leidt tot de verhuizing naar St.

Annaparochie, de middelste van de drie dorpen die geografisch op één lijn liggen.

Waar de kerk zijn naam aan dankt, is niet met zekerheid te achterhalen. 'Ik denk dat het symbolisch is. De Minderbroeders Franciscanen hebben hier met succes het katholicisme nieuw leven ingeblazen. De Verrijzenis is een wezenlijk onderdeel van ons geloof; de dood heeft niet het laatste woord. Dat vind ik bemoedigend', zegt Wewerinke. Het gebouw – op een plattegrond heeft het veel weg van een klooster met binnenhof- is sober en wordt al jaren multifunctioneel gebruikt. De 'kerk' ligt bij binnenkomst links. Een grote, hoge, lichte ruimte waarin het vooral de details zijn die het oog trekken.

Kruis zonder corpus

Allereerst op het priesterkoor het sobere kruis zonder corpus. 'Want Christus is verrezen', licht Wewerinke toe. Het kruis is indertijd gemaakt door pastor Frans ter Horst, die van

zijn vak eigenlijk meubelmaker was. Ook opmerkelijk: het altaar verbeeldt het rotsgraf waarin Jezus begraven ligt en bestaat helemaal uit natuursteen. In het kleine glas in lood raam daarboven, Bonifatius, de bringer van het christendom in de Lage Landen. 'We hebben niet veel glas in lood ramen, maar over de ramen die er zijn is goed nagedacht', vertelt Wewerinke en hij wijst naar het raam op de andere buitenmuur met Franciscus, de 'bringer' van het geloof in de jaren veertig.

In de zijgevel tenslotte nog drie ramen met respectievelijk St. Jacobus, Maria met haar moeder Anna en 'onze vrouwe' Maria, die verwijzen naar de drie belangrijkste dorpen in Het Bildt. Daaronder hangt sinds een aantal jaren een Kruisweg van de Friese kunstenaar en voormalig parochiaan Jan Murk de Vries. Krachtig in kenmerkende eenvoud. Net als het complex zelf.

WAAR WORD IK OPGEWEKT VAN ALS HET OM GELOVEN GAAT?

Jo Hakkenbroek, Groningen
Hildegard van Bingenparochie,
locatie Emmausgemeenschap

Ik word opgewekt van Maria in Fatima waar zij verschijnt aan drie herderskinderen. Zes keer op dezelfde dag op dezelfde tijd! Daarmee wordt het bewijs geleverd dat Maria vanuit het hiernamaals is gekomen. Het is voor mij het ultieme bewijs dat er na dit leven nog iets meer bestaat, dat wat wij aanduiden met het hiernamaals.

Dergelijke dingen geven mijn geloof extra inhoud, het gevoel dat je niet voor niets in die ene God geloofd en dat er na dit leven nog iets is om naar toe te leven. Als ik met andere gelovigen over Fatima begin zijn zij geneigd om naar hun voorhoofd te wijzen, met andere woorden Jo is niet goed snik. Maar ik heb een illustere voorganger namelijk onze vroegere Paus Johannes-Paulus II. Die ging twee maal naar Fatima op bedevaart.

Dieuwke Roorda-Bruinsma,
Wytgaard
Maria ten Hemelopnemingparochie

Alle zegen komt van boven, maar het regent ook weleens en dan moet je er toch weer wat van proberen te maken. Ik put altijd veel kracht uit het kruis. Dan denk ik aan wat Christus voor ons heeft gedaan, maar ik denk dan ook aan zijn moeder Maria. Het leven is een curve. De weg over die curve is niet recht. Je komt in je leven van alles tegen en in dat grote geheel ben ik maar een speldeknop. Ik ben 90 nu en zit in de fase dat je toeleeft naar een ander leven waarin mijn man en onze dochter me al zijn voorgegaan. Hoe dat zal zijn en hoe een ziel eruit ziet, dat weet ik niet. Wel dat het geloof mijn houvast is. Ook al waren er in mijn leven ook wel periodes dat ik dat niet zo sterk voelde.

**Cas Straatman, pianist en dirigent
Byzantijns koor
Hildegard van Bingenparochie,
locatie Walfried.**

Het eerste woord dat mij te binnen schiet als ik de woorden 'opgewekt' en 'geloven' lees is 'opwekkingskerk'. Maar ik heb behoefte aan innerlijke 'opgewektheid', niet aan het in mijn ogen overdreven uiterlijk vertoon van blijheid. De katholieke vormgeving van geloven, schoonheid creëren, is voor mij essentieel. De schoonheid zit bijvoorbeeld in liturgische handelingen van de priester, maar ook in de architectuur van mooie kerkgebouwen en mooie zang van het koor. Bij dat laatste punt lever ik een bijdrage. Ik voel me 'opgewekt' als het lukt om teksten te verbinden met melodie, het liefst in een grote ruimte waar de akoestiek zorgt voor indirectheid die het mysterie van het geloof verbeeldt. Schoonheid creëren kost moeite, vraagt dus veel aandacht en is daarom is een uiting van liefde. Dat maakt mij opgewekt.

**Henny Brouwer, Bolsward
Z. Titus Brandsmaparochie**

Bij het woord opgewekt denk ik meteen aan vele parochianen die zich vrijwillig inzetten voor het werk binnen de kerk. Dat het geloof niet alleen op zondag gevierd wordt maar juist ook door de week op vele vlakken. Dat is voor mij niet anders. In 2015 vierden we in Bolsward het 500 jarig jubileum van Maria van Sevenwouden met een processie door de stad. Anderhalf jaar van voorbereiden kwam tot een climax op een prachtige zonnige zondag. De vele mensen die zich inzetten voor dit bijzondere jubileum was prachtig om te zien.

Daar kan ik enorm van genieten en word ik opgewekt van, van die grote en kleine dingen in ons geloof. Onze kerk is niet dood maar leeft!

**Johan Klaassen, Assen
St. Franciscusparochie**

Naast diocesaan opbouwwerker ben ik ook gewoon parochiaan in Assen. Ik word blij van het internationale karakter van die parochie. Er zijn veel verschillende nationaliteiten die niet alleen op zondag samenkomen maar zich ook een plek verworven hebben in onze geloofsgemeenschap. Zo kennen we een grote groep Irakezen die geregeld ons parochiecentrum gebruikt om elkaar te ontmoeten. Het leukste vind ik als op Eerste Pinksterdag de viering helemaal in het teken staat van die veelkleurigheid. De lezingen en voorbede in de viering zijn dan in verschillende talen. Daarna drinken we koffie in het parochiecentrum met allerlei lekkernijen uit al de verschillende culturen. Dat is een vorm van wereldkerk waar ik erg blij van word.

DOOR HET DONKER NAAR HET LICHT

Tekst: Arjen Jellema pr.

spreek!

Over een paar weken wordt weer het Paasfeest gevierd, het belangrijkste feest van ons geloof, het feest van de overwinning van Christus op de dood. Nu is de paaswake een viering waarin zeer veel gebeurt en op bijna verborgen wijze veel wordt verteld over ons geloof in de opstanding.

In het Triduum krijgen de herdenking van dood en opstanding van de Heer hun plek. Op Witte donderdag staat in de eucharistie het Laatste Avondmaal centraal en direct daarop wordt het altaar ontbloot en de overgebleven hosties als Heilige Rest naar het rustaltaar gebracht. Daar kan bij de Heer worden gewaakt en gebeden. De gedachten gaan naar Jezus in de tuin van Getsemane, naar zijn waken en bidden en tenslotte zijn gevangennamen. Goede Vrijdag staat in het teken van het lijden en sterven van de Heer aan het kruis. En dan

volgt de Stille Zaterdag als de dag van de grafrust, het moment dat met het sterven van Jezus alles verloren leek. In stil gebed gaat de dag voorbij en dan breekt de nacht aan, de nacht van Pasen.

Alfa en omega

De viering van de paasnacht heeft het karakter van een wake. Ze mag pas beginnen als het echt donker is geworden. Het licht van de zon moet zijn verdwenen, diepe duisternis heerst.

De viering begint met het ontsteken van de Paaskaars, liefst op een plek buiten de kerk. Het ritueel komt het mooiste tot zijn recht als met twee vuurstenen, symbool van dood bij uitstek, een kleine nieuwe vlam wordt geslagen; het begin van het Paasvuur. In het diepe donker van de doodse nacht ontstaat een nieuw licht. Dit vuur wordt gezegend. De alfa en de omega op de kaars worden door de priester aangeraakt, evenals het jaartal en in het begeleidende gebed wordt duidelijk gemaakt dat de opstanding van Christus te maken heeft met ons

leven in het hier en nu. Ook worden vijf wierookkorrels in de Paaskaars gestoken om de vijf kruiswonden van de Heer te verbeelden. In het gebed wordt uitgesproken dat Christus ons door zijn wonden mag beschermen en behoeden. Na deze zegening wordt de Paaskaars onder een gebed ontstoken aan het Paasvuur en de kerk binnengedragen. Alle aanwezigen krijgen een kleine kaars die eveneens wordt ontstoken aan de paaskaars. Zo overwint ook in de donkere kerk langzaam het licht.

Exultet

Op de weg naar het altaar wordt driemaal "Lumen Christi", "Licht van Christus" gezongen, wat iedere keer met "Deo Gratias", "Wij danken God" wordt beantwoord. Als de Paaskaars bij het altaar aankomt, wordt hij op een hoge kandelaar, die een echte ereplaats vormt, geplaatst. Pas na de hemelvaart wordt de Paaskaars gedooft en alleen bij dopen en uitvaarten opnieuw

ontstoken. Dit om aan te geven dat de Opgestane Heer niet meer op aarde is, maar aan Gods rechterhand in de hemel leeft.

Als de Paaskaars op de kandelaar is geplaatst wordt deze bewierookt als eerbewijs en vervolgens wordt het "Exultet" gezongen, de lofzang op de Paaskaars, die in oude en poëtische bewoordingen het wonder van de opstanding bezingt. Iedere keer wordt herhaald: "Dit is de nacht..." en steeds wordt een ander aspect van deze nacht van verrijzenis onder de aandacht gebracht.

Heilsgeschiedenis

De viering vervolgt met zeven lezingen uit het Oude Testament, die vertellen over Gods grote daden. Alle lezingen nemen de luisteraar mee door de hele heilsgeschiedenis. In ieder geval wordt uit Exodus gelezen over de uittocht uit Egypte. Na de Oudtestamentische lezingen wordt het Gloria gezongen,

waarbij de kerkklokken luiden. Dan volgt nog een lezing uit de Romeinenbrief en het Evangelie van de opstanding.

Na de preek volgt een tweede kenmerkend ritueel van de paasnachtviering; het bidden van de litanie van alle heiligen die het begin vormt van de zegening van het doopwater en het vieren van de doop. Na het vernieuwen van de doopbeloften, wordt de eucharistie gevierd. In deze nacht van de opstanding en kernmoment van ons geloof, gebeurt dat op zeer feestelijke en plechtige wijze. Een speciale zegen besluit uiteindelijk de viering, waarna iedereen de gelegenheid heeft elkaar een Zelig Pasen toe te wensen. De groet waar feitelijk heel de viering in besloten ligt. De mensen wensen elkaar toe dat het voor hen echt Pasen mag worden, dat het geloof in de Heer die de dood overwon, ons dragen en geleiden mag door het leven.

AUGUSTINUS VAN HIPPO

Een mens heeft zo zijn of haar hobby's. De een ploetert graag in de tuin, de ander verzamelt eierdopjes of postzegels. Ook een pastor heeft hobby's en een van mijn hobby's is: kerkgeschiedenis. De geschiedenis der kerk is natuurlijk een zee om leeg te drinken, dus moet je specialiseren. En in mijn studententijd ontwikkelde ik binnen dit vakgebied een voorliefde voor bisschop Augustinus van Hippo.

Tekst: Koos Tolboom pr.

In de Oudheid is nauwelijks iemand te vinden over wie zoveel bekend is, als deze kerkvader. Veel persoonlijkheden uit die tijd blijven verborgen in de plooiën van hun ambt of geschriften, maar Augustinus treedt in alles wat we van hem weten als levende en inspirerende persoon naar voren.

Geleerd en bedachtzaam

De levensloop van Augustinus is bepaald opmerkelijk. Hij leefde in de nadagen van het Romeinse Rijk: 354 – 428. En binnen dat Rijk leefde hij zijn leven aan de rand: in Noord Afrika, waar nu Algerije ligt. Augustinus was dus een Afrikaner en komt naar voren als geleerd en bedachtzaam, maar ook als heel levendig en enthousiast. Zijn moeder, Monica, was een Christin, maar door weerzin van vader Patricius, die zich pas op zijn sterfbed liet dopen, was het er niet van gekomen Augustinus te laten dopen. Dat gebeurt pas nadat hij een lange zoektocht naar de waarheid heeft afgelegd.

Uiteindelijk wordt Augustinus in Milaan gedoopt op Pasen 387 door de plaatselijke bisschop, Ambrosius. In de jaren voor zijn bekering tot het christendom is hij lange tijd manicheeër geweest. Het manicheïsme was toen een soort wereldgodsdienst. Tot in het huidige China waren er in die tijd aanhangers te vinden. Naderhand is deze godsdienst onder

gegaan in de golven der geschiedenis. Blijkbaar kan er ook een einde komen aan iets als een wereldgodsdienst.

Bisschop onder drang

Na zijn doop hoopte Augustinus een beschouwend leven te kunnen leiden met vrienden in een soort klooster. Maar zo'n leven is hem niet vergund geweest. Hij werd priester en ontkwam er niet aan bisschop te worden. Priester en bisschop worden ging toen wel wat anders dan nu. Stond je goed bekend onder de mensen en waren ze van mening dat je wat voor hun christelijke geloofsgemeenschap kon betekenen, dan kon het je gebeuren dat je als het ware onder dwang van de menigte tot priester werd gewijd. Augustinus is dit overkomen, misschien niet onder dwang, dan toch in ieder geval onder drang.

Duizenden keren heeft Augustinus als priester en bisschop gepreekt, vaak één keer per dag, soms wel twee keer! Veel van zijn preken zijn bewaard gebleven. Als je je erin verdiept, is het ongelooflijk hoeveel kennis hij had van de Heilige Schrift en welke verbanden hij wist te leggen. Blijkbaar was hij een gevierde en populaire predikant: de mensen reageerden tijdens zijn preken vaak enthousiast op wat hij zei. Augustinus had veel vrienden. Je kunt hem echt wel de heilige van de vriendschap noemen. Als hij met iemand bevriend was, dan was die

band langdurig en hecht.

Inspirator reformatoren

In de kunst wordt hij vaak afgebeeld als bisschop met een hart in zijn handen. Dat was dan ook, denk ik, de kern van zijn interpretatie van Jezus' Blijde Boodschap: liefde. Hij zegt het ook ergens in zijn geschriften: 'Bemin, en doe dan wat je wilt'. Het betekent: als de liefde centraal staat in je leven, is het bewandelen van de christelijke levensweg een stuk gemakkelijker. Immers: je gebruikt namelijk al het juiste kompas...

Vijfhonderd jaar geleden begon de Reformatie. In 1517 sloeg de monnik Maarten Luther zijn 95 stellingen aan op de hoofdpoot van de slotkerk van Wittenberg. Veel reformatoren, ook Luther, hebben zich laten inspireren door het gedachtegoed van Augustinus. Vooral zijn ideeën over Gods genade hebben op hen invloed gehad. En ook een lastig theologisch begrip als predestinatie komt uit de koker van Augustinus. Naar aanleiding van vijfhonderd jaar Reformatie heb ik een lezing ontwikkeld over deze belangrijke bisschop Augustinus. Wilt u graag dat ik in uw locatie of parochie deze lezing kom houden, dan weet u mij te vinden.

K. Tolboom, j.j.g.tolboom@home.nl, pastoor te Assen

ARCHIVERING BELANGRIJK VOOR LATERE GENERATIES

De diocesane archiefcommissie is 25 jaar werkzaam voor het bisdom Groningen-Leeuwarden. Lid van het eerste uur is Arnold den Teuling. Na een studie klassieke talen in Amsterdam werkte hij in het onderwijs op het gymnasium. Vervolgens volgde hij de opleiding tot archivaris die plaatsvond bij het gemeentearchief van Amsterdam. Hij was hier betrokken bij het archiveren van parochiearchieven. Daarover heeft Arnold den Teuling regelmatig gepubliceerd. Ook was Arnold den Teuling docent aan de archiefschool in Den Haag en bleef jarenlang betrokken bij deze opleiding. Zo heeft hij vele interviews gegeven en publiceerde hij artikelen o.a. ter bevordering van een gedegen archiefbeheer. Daarnaast is hij in Assen actief als dirigent van de Gregoriaanse Schola en bespeelt hij clavecimbel en blokfluit.

Tekst: Agda Wachter

In 1975 verhuisde de heer den Teuling naar Assen om als inspecteur archiefwezen bij de provincie Drenthe aan de slag te gaan. De functie behelsde niet alleen de verantwoordelijkheid voor het Drentse provinciale archief maar ook de zorg voor de archieven van de lagere overheden en de waterschappen. Daarnaast was er een intensieve samenwerking met de provincies Groningen en Friesland. Het toezicht op goed archiefbeheer richtte zich zowel op historisch als modern beheer. De heer Den Teuling heeft de functie tot 2005 uitgevoerd en heeft daarmee 31 jaar een bijdrage geleverd aan goede archivering op het provinciehuis in Drenthe.

Oprichting diocesane archiefcommissie.

Vijfentwintigjaar geleden werd besloten tot de oprichting van de diocesane commissie voor archieven van kerkelijke organen en instellingen van het bisdom Groningen (en later Groningen-Leeuwarden) door Mgr. Möller. 'In de begindagen van de commissie was er sprake van veel overleg,' aldus Arnold den Teuling. 'Vooral rond de vraag hoe om te gaan met parochiearchief en welke richtlijnen moesten worden

aangereikt.' In juli 1994 verschenen onder regie van Arnold den Teuling de Richtlijnen voor het beheer van documenten in parochiearchieven in het bisdom Groningen-Leeuwarden die in 2008 ingrijpend gewijzigd. 'Onder onze supervisie heeft ondersteuning plaatsgevonden van tientallen parochies, samen met de heer Theo van Mierlo' vertelt Arnold den Teuling. 'Want als alles netjes en ordentelijk wordt bewaard is, is goed terugkijken beter gewaarborgd.'

Richtlijnen voor wie?

In de inleiding van de richtlijnen voor beheer van de documenten in parochiearchieven wordt aangegeven voor wie de richtlijnen zijn geschreven. Deze richtlijnen zijn geschreven voor de secretaris en de penningmeester van de parochiebesturen en de besturen van Parochiële Caritas Instellingen, dus degenen die vanwege hun functie officieel gedeelten van het parochiearchief beheren. Maar ieder ander die officiële documenten van de parochie onder zich heeft kan er zijn voordeel mee doen.

Hoe handelen parochies?

In principe hebben parochies een eigen handelingsvrijheid in het voeren van goed archiefbeheer. Daarin

heeft de commissie grote verschillen vastgesteld in de loop van de jaren. Zo brengen parochies hun archieven bijvoorbeeld onder bij de provinciale overheidsarchieven. Anderen houden het in eigen hand waarbij je het risico loopt dat het onbewerkt blijft liggen. Ook liggen parochiearchieven bij particulieren thuis.

Latere generaties

De kwaliteit van overdracht is ook een aandachtspunt. Vaak vindt er bij de wisseling van secretaris of penningmeester een gebrekkige overdracht plaats. Dan ontbreken er bijvoorbeeld jaarrekeningen, statistieken over het aantal parochianen of de notulenboeken over een paar jaar. Dat zijn toch wel interessante gegevens omdat ook getallen inzicht geven in hoe het nu eigenlijk een parochie vergaat. Op de vraag hoe om te gaan met het archief bij het ontstaan van een nieuwe parochie geeft Arnold den Teuling aan dat het verstandig is om dan een nieuw archief te starten. Een goede archivering is niet alleen belangrijk voor nu maar ook voor latere generaties. 'Natuurlijk vind je er geen levensverhalen in terug, maar archieven geven inzicht in wat er werd gedaan.'

Voortaan vindt u op deze plek een foto uit de bisdomarchieven. Op deze foto uit 1998 zien we bisschop Möller die een vernieuwd bisdomblad presenteert aan de medewerkers van het Diocesaan Pastoraal Centrum, destijds gevestigd in Assen.

Colofon

6e jaargang**Nummer 1****Maart 2017****Redactie:**

Ilona Lesscher, Jan Maassen,
Piet van der Schoof, Agda Wachter,
Marlies Bosch, Sipke Draisma
(eind- en hoofdredactie)

Fotografie:

Marlies Bosch

Redactieadres:

Bisdom Groningen-Leeuwarden
Ubbo Emmiusingel 79
9711 BG Groningen
telefoon: 050-4065888
redactie@bisdomgl.nl
www.bisdomgl.nl

Vormgeving:

Rizzo Schouten

Opmaak en advertentie-exploitatie:

Mediapalet BV, Nijehaske
Telefoon: 0513-745020

Druk:

Veldhuis Media, Raalte

Abonnement:

SPREEK! Is een uitgave van het
bisdom Groningen-Leeuwarden en
verschijnt vijf maal per jaar.

Jaarabonnement: € 15,00

Een abonnement kan elk gewenst
moment ingaan en wordt automatisch
verlengd.

Abonnementenadministratie:

v.bouwman@bisdomgl.nl
tel. 050-4065888

ISSN 2213-8560

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

Informatie over deze deeltijdopleiding:

T 0165 504277

E info@pdob.nl

I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op IBAN
NL 93 ING B 0002 5806 80
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

Een bordje eten elke dag is voor heel veel kinderen niet vanzelfsprekend!

Missie Albanië: regelmatige hulp (via Don Henry Veldkamp).

Missie Cambodja: Opvang en scholing wees- en straatkinderen (Pater Johan Visser s.d.b.).

Missie Congo: Scholing straat- en weeskinderen en hulp diverse projecten v.d. armen (Pater Zwarthoed).

Missie India: scholing tribals (arme kinderen).

Missie India: Voor 300 euro per jaar kunt u een arme priesterstudent sponsoren.

Missie Indonesië: scholing arme kinderen project.

Ethiopië: water- en scholingsprojecten en evangelisatie (via pastoor Petros Berga vm. pastoor Edam).

Filippijnen: hulp armen via pt. Ab van Leeuwen svd.

En ... diverse kleine en grotere projecten via de Missie.

Gratis kwartaalfolder: - Al voor 5 euro helpt u een arm kind -

Info Stichting Missiewerk M.A.W.

Kantooradres: Waterhuizerweg 20, 9753 HR Haren/Groningen

Telefoon 050 534 04 52, ANBI-nummer 8061.81.291;

C.H. Kerstholt, projectcoördinator

Bank: NL 78 INGB 0005 7338 38

t.n.v. Stichting Missiewerk M.A.W.

Postbus 1180, 9701 BD Groningen

*Echt niet te bevatten!
Mogen wij u helpen bij het nadenken over het afscheid?*

Al vele jaren hebben
wij ruime ervaring met
traditionele begrafenissen

Wij helpen u graag bij het nadenken en het vormgeven van het afscheid, met raad en daad.

Een goede herinnering aan de uitvaart helpt mee het verlies te verwerken en het een plekje te geven. Vandaar dat wij er alles aan zullen doen om het geheel overeenkomstig uw wensen te laten verlopen.

Natuurlijk zijn hieraan ook kosten verbonden. Hiermee helpen wij u door deze bespreekbaar te maken zodat deze kosten niet uit de hand lopen. Met een lager budget kan natuurlijk een passend afscheid gerealiseerd worden.

Ook na de uitvaart kunnen wij u terzijde staan om allerlei zaken te regelen. Voor al deze zaken heeft u steeds met één dezelfde persoon te maken die u hierbij helpt, hij of zij zal er voor zorgen dat alles op een persoonlijke manier wordt afgehandeld.

Persoonlijk en eerlijkheid, daar staan wij voor. Zo ook met verzekeringen. Met bijna elke verzekeringspolis kunnen wij werken en ook daar zijn we altijd heel transparant in zodat u weet hoe het zit.

Wilt u bij leven alles zelf al regelen, wij komen kosteloos bij u langs voor hulp en informatie.

Wij zijn dag en nacht bereikbaar

050-5255980

RAAD

DE ADMINISTRatieve DIENSTVERLENERS

Op basis van een scherp geprijsd abonnement
kunt u, als parochie, bij RAAD terecht
voor alle administratieve en
financieel-zakelijk aangelegenheden.

RAAD JOURE
S.T. Landman,
Westermarwei 1
8501 RA Joure
tel. (0513) 419 439
s.landman@planet.nl
www.raadjoure.nl

Gun uzelf Katholiek Nieuwsblad:

30 weken
KN voor
€ 45,-

slechts
€ 1,50
per week

Bent u al abonnee?

Tip: verras iemand en geef een abonnement cadeau:

Bel: 073-7502315 en wij maken het graag voor u in orde.

Katholiek Nieuwsblad heeft u heel veel te bieden:
Elke week boeiende artikelen over geloof en samenleving, spraakmakende columns, inspirerende interviews en kleurrijke reportages.

Bel 073 – 7502315 of ga naar
www.katholieknieuwsblad.nl/30weken
Het abonnement stopt automatisch.

Het eerste boek van mgr. Gerard de Korte als bisschop van Den Bosch

En ook zijn meest persoonlijke boek

- de verhuizing van Groningen naar Den Bosch
- het afscheid van zijn ouders
- zijn visie op de toekomst van de kerk

Nu al tweede druk!

€ 17,50

ISBN 9789492093240

Nu in de boekhandel of op www.adveniat.nl

Pelgrimshuis CASA NOVA

Het in 2010 gerestaureerde Pelgrimshuis Casa Nova ligt in de H. Landstichting tussen Nijmegen en Groesbeek, Beek en Berg en Dal. Het huis biedt een rustgevende sfeer en voorziet in een goede keuken. Het heeft een eigen kapel en u bent in de gelegenheid om vrijblijvend de gebedstijden mee te doen. Uniek voor persoonlijke rust of retraite. Het Pelgrimshuis ligt te midden van een wonderschone natuur. Geen autobaan of snelweg verstoort de sfeer van rust en vrede. Er zijn prachtige wandel en fietsroutes. O.a. de **Ooyse polder**, ook kunt u het **Afrikamuseum**, en het **museumpark Orientalis** bezoeken. Er is in het Pelgrimshuis Casa Nova ook gelegenheid voor groepen om weekends, studie of bezinningsdagen te houden.

3 overnachtingen met volledig pension slechts € 120,- Heeft u interesse? Bel voor reservering:

(024) 322 14 25

(Bewaar deze advertentie ook voor latere mogelijkheid)

Pelgrimshuis Casa Nova, Pastoor Raboupln 5
6564 BP H.Landstichting.

(www.pelgrimshuiscasanova.nl)